

Сандра Г. Миладиновић

<https://orcid.org/0009-0003-0666-4799>

Универзитет у Крагујевцу

Филолошко-уметнички факултет

Студент докторских студија

УДК 811.134.2`373.7

11.163.41`373.7

DOI 10.46793/Uzdаница23.2.231M

Оригинални научни рад

Примљен: 6. јул 2026.

Прихваћен: 26. август 2026.

ФРАЗЕОЛОШКЕ ЈЕДИНИЦЕ СА ЛЕКСЕМОМ *PERRO/ПАС* У ШПАНСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ: КОНТРАСТИВНА АНАЛИЗА

Айстѝракѝ: Предмет овог рада јесте анализа фразеолошких јединица са компонентом *perro/lác* у шпанском и српском језику. Основни циљ истраживања је да, ослањајући се на метод контрастивне анализе, утврдимо ком семантичком пољу припада прикупљена фразеолошка грађа, као и да утврдимо типове међујезичке, односно преводне еквиваленције. Сам корпус експерпиран је из више једнојезичних фразеолошких речника, као и речника опште намене. Резултати спроведеног истраживања указују на то да фразеолошке јединице са компонентом *perro/lác* у оба језика претежно развијају значења са негативном конотацијом, а највећи број анализираних примера спада у категорију парцијалне, односно делимичне еквиваленције.

Кључне речи: фразеолошка јединица, *perro/lác*, шпански језик, српски језик, контрастивна анализа.

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Фраземи са зоонимском компонентом, односно фраземи који у свом саставу садрже називе животиња, представљају једну од највећих скупина у фразеолошком фонду многих језика (Васунг 2009). Шпански и српски језик не представљају ту изузетак. Наведену подгрупу фразема ближе одређује дефиниција према којој се под зоонимима подразумевају „лексичке јединице чија је примарна функција да номинују неку јединку животињског света” (Лепојевић, Николић 2026: 49). Како наводи Чаковец (2014: 68), „у одређивању фразеолошког значења фразема са саставницом животиње велику улогу има симболика животиња, односно конвенционално знање о обележјима животиња”. Р. Родригес (2022: 64) наглашава значај прагматичко-културне компоненте у зоонимима, истичући да њихово метафоричко значење у значајној мери зависи од специфичног културног окружења употребе. У том

смислу, проучавање семантичких својстава фразеолошких јединица сагледава се у узајамној вези са њиховом прагматично-културном димензијом.

Посебно место међу зоонимима који се често употребљавају у језику имају они који садрже лексему *пас* јер пас је човек најбољи пријатељ и прва животиња коју је човек припитомио (Стала 2023: 309). Семантичка разноликост ове лексеме подједнако долази до изражаја у оба посматрана језика. С тим у вези, циљ овог рада је анализа фразеолошких јединица са компонентом *perro* у шпанском, тј. *пас* у српском језику. Основни задатак је да се, на основу прикупљене грађе, утврди семантичко поље којем припадају фразеолошке јединице са датом компонентом, као и да се испита ниво њихове међујезичке еквиваленције. У раду је примењен метод контрастивне анализе који подразумева три корака: идентификовање јединица које се узимају за предмет анализе, поређење тих јединица и утврђивање сличности и разлика до којих се долази њиховим поређењем (Корпас Пастор 2000, у: Тривић 2015: 104).

Битно је поменути да овде полазимо од ширег схватања појма *фразеологија* (Корпас Пастор 1996), а које преовладава у шпанској лексикологији. Другим речима, осим фразема (*locuciones*), укључене су и колокације (*colocaciones*), као и фразеолошки искази (*enunciados fraseológicos*), а међу којима разликујемо паремије (*paremias*) и рутинске (уобичајене, свакодневне, разговорне) формуле (*fórmulas rutinarias*). У раду се равноправно користе термини *фразеолошка јединица* и *фразеологизам*, а који су прихваћени у релевантној литератури (Пејовић 2015). Као примарно теоријско упориште издвајамо монографију Д. Мршевић-Радовић (1987) која је од кључног значаја за српски лингвистички контекст, а у којој се нуде следећа одређења:

Термин фразеолошка јединица је као општи назив за јединицу фразеолошког система једног језика широко прихваћен и одговара постојећем терминолошком систему. Термин фразеологизам употребљава се двојачко: 1. као синоним фразеолошкој јединици, дакле као општи назив за јединицу фразеолошког система независно од њених структурно-семантичких и функционалних особености и 2. као назив само за експресивне фразеолошке јединице, и то у радовима оних лингвиста који у фразеолошке јединице убрајају поред експресивних и неекспресивних устаљених синтагми с номинационом функцијом у језику (Мршевић-Радовић 1987: 11).

У циљу утврђивања нивоа међујезичке еквиваленције, фразеолошке јединице посматрамо кроз призму општеприхваћене лингвистичке класификације која разликује три основна нивоа подударности (Тривић 2015: 104–107). (1) Потпуна или апсолутна еквиваленција (*equivalencia total*) подразумева потпуно семантичко и формално поклапање фразеолошких јединица у оба језика. (2) Делимична или парцијална еквиваленција (*equivalencia parcial*) указује на постојање значењске подударности, али не и формалне.

(3) Нулта еквиваленција (*equivalencia nula*) јавља се у случајевима када у циљном језику не постоји адекватан фразеолошки пандан, односно еквивалент (Тривић 2015: 104–107).

Грађа је прикупљена из више једнојезичних фразеолошких речника као и речника опште намене, како бисмо прикупили што репрезентативнији корпус. Анализа је вршена на корпусу који обухвата 38 фразеолошких јединица.

За прикупљање примера из шпанског језика консултовани су следећи речници: 1) *Diccionario de dichos y frases hechas* (2000) Алберта Бујтрага, 2) *Refranero Multilingüe* (даље у тексту: РМ), 3) *Diccionario de la lengua española* (онлајн-издање) Шпанске краљевске академије (даље у тексту: ДЛЕ), 4) *Diccionario de locuciones idiomáticas del español actual DiLEA* (даље у тексту: ДИЛЕА), 5) *Diccionario de refranes, adagios, proverbios, modismos, locuciones y frases proverbiales* (1922) Хоце Марије Сбарбија и Осуне, 6) *Diccionario fraseológico del español moderno* (1994), чији су аутори Фернандо Варела и Уго Кубарт, 7) *Diccionario de refranes* (2006) Луиса Хунседе и 8) *Diccionario de refranes, proverbios, locuciones, frases en sentido figurado y familiar* (2020), чији је аутор Феликс Гомес Ла Бланка.

Грађа из српског језика ексцерпирана је из следећих речника: 1) *Речник српскога језика* (2011) Матице српске, 2) *Мали српски фразеолошки речник* (2007) Ђорђа Оташевића, 3) *Фразеолошки речник српског језика* (2012) Ђорђа Оташевића, 4) *Српске народне њословице и друге различне као оне у обичај узетје ријечи* (1849) Вука Стефановића Караџића и 5) *Речник српско-хрватскога књижевног језика* (1990) (даље у тексту: РМС).

2. ЛЕКСЕМА *PERRO/ПАС* У ШПАНСКОЈ И СРПСКОЈ КУЛТУРИ И ФРАЗЕОЛОГИЈИ

Пас (*canis lupus familiaris*) је прва животиња коју је човек припитомио пре нешто више од 15.000 година и која га од тада прати у свакодневном животу као партнер у лову, чувар куће, а у савремено доба и као кућни љубимац (Моцкова 2019; Новокмет 2016). Бројне су студије које указују на то да се пас у традиционалним представама и народним веровањима сматра једном од животињских врста која испољава изразито висок степен привржености човеку, што је вероватно последица вишевековне коегзистенције и улоге пса као чувара и верног пратиоца у свакодневном животу (Моцкова 2019; Новокмет 2016; Санс Мартин 2015; Стала 2023). Наведена блискост између човека и пса оставила је дубок траг и у језичкој слици света, те лексема *perro/пас* представља један од семантички најпродуктивнијих зоонима у формирању фразеолошких јединица (Санс Мартин 2015: 126). Другим речима, ова

блискост одражава се и на језичком плану, што се огледа у богатству и разноврсности фразеолошких јединица са лексемом *пас*, како у шпанском, тако и у српском језику. У прилог овој тврдњи говоре и квантитативни подаци ауторке Кекић (2008: 113), према којима је у српском фразеолошком фонду пас најпродуктивнија животињска компонента са чак 105 екскерпираних фразеологизама, чиме значајно предњачи у односу на друге домаће животиње попут коња (84), мачке (64), птице (43) итд.

Међутим, упркос позитивној симболици пса (оданост, поузданост, приврженост и сл.), интересантно је да фразеолошки материјал шпанског и српског језика парадоксално указује на то да лексема *perro/pas* претежно поседује негативну, пејоративну, па чак и увредљиву конотацију у фразеологији оба језика (Кекић 2008: 112–113). Другим речима, примећујемо вредносни несклад између позитивне реалне улоге коју ова животиња има у свакодневном животу савременог човека и изразито негативног доживљаја пса у српској и шпанској фразеологији. Наведено се може објаснити хијерархијским статусом пса кроз историју, будући да је пас животиња која је одувек била субмисивна, у служби човека, на ланцу, неретко излагана грубом поступању (Новокмет 2016: 53–60).

У том смислу, фразеологизми са негативном конотацијом попут *tratar a alguien como a un perro* (третирати неког као пса), *morir como un perro* (умрети као пас) и многи други, не проистичу из емоционалне повезаности између човека и пса (пријатељ – пријатељ), већ из хијерархијске и статусне димензије односа пас – човек (господар – слуга), односно димензије моћи и подређености. Наведена амбивалентност у културној перцепцији пса, која се манифестује кроз дихотомију позитивног и негативног виђења ове животиње (Стала 2023: 322–323), остала је дубоко утемељена у фразеолошком фонду како шпанског тако и српског језика, односно јасно се одражава у њиховим фразеолошким системима.

Стала (2023: 311–323) наводи да се вредносна обојеност лексеме *perro* у шпанској лексикографији мењала кроз време и еволуирала паралелно са променом статуса пса. У старијој лексикографији шпанског језика, пас се везивао пре свега за улогу одане чуварске и ловачке животиње високог престижа, док је у каснијим периодима преовладала негативна конотација везана за беду, болест и невоље. Наведено је директна последица антропоцентричног вредносног система у којем се пас сагледава искључиво кроз однос подређености према човеку (Стала 2023: 323).

Када је у питању српски језички и културни контекст, Новокмет (2016: 55) истиче да „лексема *пас* заузима истакнуто место као компонентни члан многих фразеолошких конструкција у српском језику”, при чему фразеолошка грађа одражава претежно негативан вредносни суд, доводећи ову лексему у везу са неповољним животним условима и непожељним особинама

личности¹. Неки од илустративних примера су следећи: *уморан као њас*, *мршав као њас*, *нахрани њса да ње уједе*, *љубоморан као њсејџо*, итд. (Новокмет 2016: 55). У том смислу, посебно је интересантна етимологија српске именице *њсовка* и глагола *њсовати* за које аутор наводи да воде порекло управо од лексеме *њас*, а који у свом првобитном значењу упућују на обраћање некоме на начин на који се обраћа псу (Новокмет 2016: 56).

Кекић (2008: 113) иде корак даље и нуди прецизну класификацију поменутих негативних валоризација, разврставајући их у неколико семантичких поља: злоба (*ко се с њсима дружи, научи да лаје*), опасност (*не дирај њса док сјава*), презир (*њрејџирајџи некога као њса*), инфериорност (*њасји живојџи*), нелојалност (*снџу колико ни њсу не њреба веровајџи*) и незахвалност (*нахрани њсејџо да ње уједе*). Наведено сведочи о високом степену пејоративизације лексеме *њас* у српском језичком и културном наслеђу.

3. СЕМАНТИЧКА КЛАСИФИКАЦИЈА ФРАЗЕОЛОШКИХ ЈЕДИНИЦА СА ЛЕКСЕМОМ *PERRO/ПАС* И МЕЂУЈЕЗИЧКА ЕКВИВАЛЕНЦИЈА

Фразеолошке јединице са лексемом *perro/њас* у шпанском и српском језику могуће је сврстати у одређене категорије у зависности од њиховог значења. Другим речима, међу анализираним примерима у шпанском и српском језику уочавамо групу фразеолошких израза са споменутом лексемом која су значењски повезана, те их у складу са тиме разврставамо у семантичка поља.

У наставку ћемо представити споменуте фразеологизме груписане по следећим семантичким пољима: карактерне особине, физички изглед, међуљудски односи, неповољни животни услови, тешкоће и ниско вредновање. Наведене су и фразеолошке јединице које не припадају ниједној од наведених семантичких категорија. За сваку фразеолошку јединицу наводе се облик, дослован превод, значење и еквивалент на српском, уколико постоји.

3.1. КАРАКТЕРНЕ ОСОБИНЕ

У оквиру овог семантичког поља, лексема *perro/њас* користи се за осликавање различитих људских карактерних особина и модела понашања. Контрастивна анализа показује да се један део корпуса ослања на типично понашање ове животиње, при чему се у оба језика уочава висок степен

¹ „Идентификујући се са животињама људи се, заправо, деградирају, па зоонимска метафора постаје средство изражавања непожељних људских карактеристика” (Новокмет 2016: 63).

подударности и успоставља потпуна или апсолутна еквиваленција. Тако се фразеологизам *perro ladrador, poco mordedor* (досл. пас лајавац који слабо уједа) користи да опише особу која много прети, али је *слаба на гелу* (РМ). Исто значење јавља се и у изреци *perro que ladra no muerde*, а чији је потпуни еквивалент српска изрека *ѓас који лаје не ујега* (РМС IV: 346).

Општепозната особина оданости пса, преточена је у фразем *fiel como un perro* (досл. веран као пас) (ДИЛЕА). Његов потпуни еквивалент јесте српски поредбени фразем *веран као ѓас* (РМС 2011: 132). Симболика привржености, али и потчињености другој особи додатно се конкретизује кроз фразеологизам *seguir a alguien como un perro* (досл. пратити некога као пас) (ДИЛЕА). Његов потпуни еквивалент у српском језику јесте фразем *ѓраћии-ѓи некоѓ (у сѓѓѓѓ) као ѓас* (Андрић, Звекић-Душановић 2024: 321). Занимљиво је да фраземе у два језика одликује истоветна семантичка двосмисленост. Фраземи се могу употребити у позитивној конотацији да изразе висок степен привржености и оданости, као у примеру *Hefestión, su compañero del alma, su sombra, su otro yo, lo seguía como un perro fiel*² (Хефестион, његова сродна душа, његова сенка, његово друго ја, пратио га је као верни пас³). Са друге стране, фраземи могу имати у зависности од контекста и негативне конотације када означавају претерану понизност и губитак достојанства, попут примера *me arrastré ante él, lo seguí como un perro, aguanté sus desprecios y todo para nada*⁴ (пузала сам пред њим, пратила га као пас, трпела његов презир, и све то ни за шта⁵).

У изолованој грађи присутна је и група фразеолошких јединица које у српском језику имају парцијалне еквиваленте. Другим речима, исто значење преноси се кроз употребу другог зоонима или стварања потпуно другачије метафоричке слике. На пример, за илустровање моћи новца и указивање на поткупљивост људи, шпански језик располаже изразом *por dinero baila el perro* (досл. за новац игра пас) (РМ). Значењски еквивалент у српском језику био би фразем *ѓара врѓи ѓе бурѓија неѓе* (Оташевић 2012: 639). У питању је парцијални еквивалент: оба израза поручују да новац има моћ, с тим што је шпанска метафора пса који игра за новац у српском језику замењена сликом бургије која врти. Слична лексичка супституција унутар самог зоонимског домена уочава се код фразема *ser perro viejo* (досл. бити стари пас), који описује веома искусног и лукавог човека кога је тешко преварити (ДИЛЕА). У овом случају, српски парцијални еквивалент гласи *ѓићии сѓѓѓи лисѓѓ* („лисац: фиг. лукав, превејан, препреден човек”, РМС III: 212). У питању је фра-

² <https://www.robertoarnaiz.com/post/alejandro-el-mundo-nunca-es-suficiente>

³ Превод аутора текста

⁴ Мартин Гаите, К. (1992). Martín Gaité, C. *Nubosidad variable*. Barcelona: Editorial Anagrama.

⁵ Превод аутора

зем другачијег лексичког састава где се уместо именице *йас* јавља именица *лисац* као традиционални симбол за лукавост.

Посебну групу чине фразеолошке јединице које користе мотив свадбе (*boda*). Израз *ser perro de todas las bodas* (досл. бити пас на свим свадбама) односи се на особе које се појављују свуда и мешају у све, углавном са намером да остваре неку корист (Бујтраго 2000: 283). Њему делимично одговара српски фразем *биџи у свакој чорби мирођија* (Оташевић 2012: 1023) или *биџи сваком лонцу ђоклојац* (РМС I: 2008). Док шпански пример сликовито приказује пса који иде са свадбе на свадбу, српски еквивалент користи кулинарску метафору свеприсутног зачина. Још један шпански пример са мотивом свадбе гласи *perro de muchas bodas, no come en ninguna por comer en todas* (досл. пас са много свадби, не једе ни на једној јер једе на свим). Наведена пословица описује похлепне или неодлучне људе који покушавају да искористе више прилика одједном, те због растрзаности и похлепе на крају остају без ичега (Хунседа 2006: 503). Српски парцијални фразеолошки еквивалент са сличном хумористичко-поучном нијансом гласи *ко хоће/ћуражи веће, изџуби из вреће* (Стефановић Карацић 1849: 160).

3.2. ФИЗИЧКИ ИЗГЛЕД

У оквиру семантичког поља физички изглед, фразеолошки фонд шпанског језика нуди неколико сликовитих примера у којима компонента *perro/йас* служи као метафоричка основа за описивање спољашњости појединца.

Прву подгрупу чине изрази који се односе на експресију лица и поглед. Тако се фразем *tener cara de perro* (досл. имати пасје лице) употребљава за описивање љутог, намрштеног, строгог или непријатног израза лица (Бујтраго 2000: 9). У српском језику се као његов делимичан еквивалент издваја израз *имати кисео израз лица* (Оташевић 2012: 417). С друге стране, за осликавање тужног, уплашеног или измореног погледа, којим се покушава изазвати самилост и сажаљење (Сбарби и Осуна 1922: 232), користи се фразем *ojos de perro apaleado* (досл. очи претученог пса). Овде имамо још један пример парцијалне еквиваленције, оличен у српском изразу *као ђокисло куче* (такође, *као ђокисле виле*, Оташевић 2012: 684), где се у оба језика користи слика беспомоћне, злостављане животиње ради изазивања сажаљења. На сличан начин, фразем *cara de perro mojado* (досл. лице мокрог пса) упућује на јадно, снужено, тужно и понижено расположење или изглед појединца (Сбарби и Осуна 1922: 232). Наведени фразем се у српском језику такође може превести делимичним еквивалентом *као ђокисло куче*. Код ова два примера уочава се изразита значењска сложеност, будући да опис физичког стања претуче-

не/ покисле животиње на секундарном нивоу посредно упућује на емотивна стања попут туге, утучености, потиштености или повређености.

Другу подгрупу чине фраземи којима се изражава естетска процена или крајња необичност изгледа и понашања. Фразем *más feo que un perro* (досл. ружнији од пса) користи се да интензивира особину ружноће (Сбарби и Осуна 1922: 233). Између овог шпанског израза и српског *ружан као ѓас* (Новокмет 2016: 57). постоји парцијална еквиваленција упркос потпуној семантичкој подударности и истој метафоричкој слици, будући да постоји суптилна разлика у њиховој граматичкој конструкцији. Док шпански модел одликује други степен поређења, односно компаратив, српски модел користи позитив са поредбеним везником. Напоследку, фразем *perro verde* (досл. зелени пас) метафорички описује изразито чудну, ексцентричну или необичну особу која се издваја по свом изгледу, ставовима или понашању (ДИЛЕА). Овај фразем у српском језику може имати следеће еквиваленте: 1) *бији црна овца* (РМС III: 900) или 2) *бији бела врана* (РМС I: 423). Овде треба скренути пажњу на суптилне семантичке нијансе – док црна овца претежно упућује на негативан статус појединца унутар групе, израз бела врана примарно наглашава реткост и необичност као такву. У наведеним еквивалентима су такође присутни зооними (*овца* и *врана*), којима се замењује компонента *perro*.

3.3. МЕЂУЉУДСКИ ОДНОСИ

Семантичко поље међуљудских односа представља плодно тло за настајање фразеологизама са зоонимском компонентом *perro/ѓас*, при чему се њихово значење најчешће заснива на традиционалној представи о исконском непријатељству и нетрпељивости између пса и мачке. У ову групу се, као најтипичнији представник, сврстава управо фразем *llevarse como el perro y el gato* (досл. слагати се као пас и мачка), који описује изразито лоше односе, константне сукобе и свађе, као и међусобну нетрпељивост (Варела, Кубарт 1994: 213). У овом случају реч је о потпуној (апсолутној) еквиваленцији, будући да фразеолошка грађа српског језика располаже структурно и семантички идентичним поредбеним фраземом *слађаји се (волеји се, жијеји, љегаји се) као ѓас и мачка* (Оташевић 2012: 641).

Мотив сукоба пса и мачке даље се развија на паремиолошком нивоу. Пословица *suegra y nuera, perro y gato, no comen en el mismo plato* (досл. свекрва и снаја, пас и мачка, не једу из истог тањира) користи се да укаже на уобичајену нетрпељивост између одређених животиња и међу сродницима, што је посебно изражено између свекрве и снаје (РМ). Са становишта међујезичке еквиваленције, посредни је делимична еквиваленција, јер се као пре-

водни еквивалент у српском језику поново може искористити већ поменути фразем *слајати се* (*волејати се, живејати, љегајати се*) као *пас и мачка*.

Насупрот томе, фразеологизам *si haytrato, pueden ser amigos perro y gato* (досл. ако постоји договор, могу бити пријатељи пас и мачка) описује прагматичне ситуације у којима чак и највећи непријатељи могу остварити сарадњу и срдчан однос уколико имају заједнички интерес (РМ). Парцијални еквивалент у српском језику био би *уђађају се како пас и мачка* (Касумовић 1911: 86). Наведена фразеолошка јединица стоји у антонимијском односу са претходна два примера, с обзиром на то да изражава да се пас и мачка, односно заклету непријатељи у одређеним околностима могу чак и лепо слагати.

Коначно, пример *perro no come perro* (досл. пас не једе пса) изражава идеју солидарности међу људима који деле заједничке интересе, имплицирајући да они не наносе штету једни другима (РМ). У српском језику његов делимични паремиолошки еквивалент, такође са зоонимом, јесте *врапа не вади* (РМС I: 42). У оба примера значење је исто, али је метафоричка слика различита. Шпанска традиција ослања се на слику пса, док српска користи слику птице грабљивице.

3.4. НЕПОВОЉНИ ЖИВОТНИ УСЛОВИ, ТЕШКОЋЕ И НИСКО ВРЕДНОВАЊЕ

Семантичко поље које обухвата неповољне животне околности, егзистенцијалне тешкоће и ниско друштвено вредновање карактерише изразита подударност између шпанског и српског фразеолошког фонда. У оба језика фигура пса традиционално симболизује тежак усуд, маргинализованост и патњу.

Прву подгрупу чине фраземи који осликавају тежак живот, лоше околности или груб третман и представљају примере потпуне, односно апсолутне еквиваленције. Изрази *vida de perros* (досл. пасји живот) и *tiempo de perros* (досл. пасје време), од којих први указује на тежак, мучан, некавалитетан живот, а други на изразито лоше време (ДИЛЕА), имају свој пандан у српском језику у виду апсолутних еквивалената *пасји живој* и *пасје време* („пасји: фиг. гадно, ружно”, РМС IV: 349).⁶ Такође, апсолутна еквиваленција уочава се и код фразема који указују на грубо опхођење, деградацију, понижење, напуштеност и беду појединца (Гомес Ла Бланка 2020: 300): *tratar a uno como a un perro* (досл. третирати некога као пса) и *morir uno como un perro*

⁶ Оташевић (2012: 381) региструје и фраземе *ПАСЈА* (*џећа, џећуја, цича*) *ЗИМА* (веома оштра зима, јака хладноћа, велика студен) и *ПАСЈИ* (*пчећи, огњени*) *ДАНИ* (период великих летњих врућина).

(досл. умрети као пас) потпуно се поклапају са српским фразеолошким јединицама *йосйййаййи с неким као с йсом* (лоше, нехумано поступати с неким)⁷ и *умреййи као йас* (Оташевић 2012: 641). Наведени фразем у шпанском може значити *умрејйи без йокајања* (Гомес Ла Бланка 2020: 300).

Другу подгрупу чине фразеолошке јединице које се односе на умор, исцрпљеност и суочавање са физичким тегобама. Фразем *estar hecho un perro de cortijo* (досл. осећати се/изгледати као пас са сеоског имања) изражава велики физички умор и неуживање у слободи због непрестаног бављења неким послом или обавезом (Сбарби и Осуна 1992: 233). У овом случају успоставља се однос парцијалне еквиваленције са српским фраземом *биййи уморан као йас* (Ковачевић 1991: 486). Иако оба језика користе идентичну метафору пса за описивање стања умора, разлика се уочава у форми, односно структури израза. С друге стране, израз *pasar una noche de perros* (досл. провести пасју ноћ) покрива широк спектар непријатних ситуација који укључује физичке муке, несаницу, временске непогоде или низање баксузних догађаја (ДЛЕ). Српски парцијални еквивалент, односно фразем *йровесййи бесану ноћ* (РМС 2011: 113) остварује само делимичну семантичку подударност, будући да је његов домен ограничен примарно на бригу и немогућност сна, док шпански фразем покрива и претходно поменуте физичке муке и временске непогоде.

Трећа подгрупа одражава стање усамљености, напуштености и социјалне изолације. Пример *no tener padre ni madre, ni perro que le ladre* (досл. немати оца ни мајку ни пса који би му/јој лајао) описује усамљену и напуштену особу лишену било какве заштите (ДИЛЕА). Најближи пандан у српском језику јесте фразем *немаййи ни кучеййа ни мачеййа* (Оташевић 2012: 454). Реч је о парцијалној еквиваленцији. Слично томе, фразем *andar como un perrito sin dueño* (досл. ићи као псић без власника) описује особу која је дезоријентисана, усамљена, изгубљена и без животног циља (Санс Мартин 2012: 132). Овде се успоставља парцијална еквиваленција са српским примером *лујйаййи као йлува кучка* (Оташевић 2012: 475).

Четврта подгрупа обухвата фразеолошке јединице којима се изражавају непотребност и невоље. Фразем *estar como los perros en misa* (досл. бити као пси на миси) користи се за осликавање потпуне сувишности некога или нечега, односно сметње (Гомес Ла Бланка 2020: 300). Посреди је парцијална еквиваленција, јер у српском језику за ову врсту сувишности постоји семантички пандан попут *биййи лево сметйало* (Лазих Вуксановић 2010: 268). Напоследку, паремија *a perro flaco todo son pulgas* (досл. мршавом псу све су буве) описује ситуацију када се недаће и лоше ствари нижу једна за дру-

⁷ Оташевић (2012: 380) нуди и фраземе *ИЗГРДИТИ НА ПАСЈА УСТА* (жестоко, грубо изгрдити); *ИЗГРДИТИ НА ПАСЈЕ ИМЕ* (жестоко, оштро изгрдити); *ИЗГРДИТИ НА ПАСЈА КОЛА* (жестоко, много изгрдити, прекорити); *ИСПРЕБИЈАТИ НА МРТВО (ПАСЈЕ) ИМЕ* (жестоко претући некога), а сви они у извесној мери изражавају лош третман и грубо опхођење према некоме.

гом, попут ланчане реакције, код већ угроженог појединца (Гомес Ла Бланка 2020: 299). Њен значењски еквивалент у српском језику могла би бити пословица *несрећа никада не долази сама* (Ковачевић 1991: 258), будући да не постоји фразеолошка јединица са компонентом *pas* која би описала исту ситуацију. Реч је о парцијалној или делимичној еквиваленцији због постојања семантичке или значењске подударности, али не и формалне.

3.5. ОСТАЛИ ФРАЗЕОЛОГИЗМИ

У последњу групу сврстане су оне фразеолошке јединице које превазилазе оквире претходно дефинисаних тематских поља, али истовремено пружају увид у метафоричку ширину лексеме *perro/pas* у осликавању човјевих стања, друштвеног искуства и животне мудрости.

Прву групу у оквиру ове категорије чине изрази који осликавају индивидуална психолошка стања, емоционалне реакције на обману и питање међусобног поверења. Тако се за описивање особе која је изразито лоше расположена и мрзоволна користи фразем *estar de humor de perros* (досл. бити псећег расположења) (ДИЛЕА). Његов српски фразеолошки парцијални еквивалент јесте соматски израз *усџајџи на леву ноћу* (Оташевић 2012: 976), који у функционалном смислу најбоље покрива изненадно нерасположење. Када се ово незадовољство преточи у стање екстремног беса, љутње, очаја или огорчености, шпански језик располаже фраземом *darse uno a perros* (досл. дати се псима) (Сбарби и Осуна 1922: 234). Овај израз, чији би српски парцијални еквивалент могао бити фразем *појесџи се жив* (Оташевић 2012: 680), користи веома експресивну метафору самодеструктивног препуштања чопору паса као симболу коначног пораза и унутрашње растрзаности.

На претходно споменуте интензивне емоционалне реакције надовезују се изрази који се тичу обмане и преваре у међуљудским односима. Израз *dar perro a alguien* (досл. дати пса некоме) значи изиграти нечије поверења или насамарити некога (ДЛЕ), а као његов делимични семантички еквивалент у српском језику издваја се израз *прогајџи некоме рој за свећу* (Оташевић 2012: 753). Са друге стране, као одбрамбена реакција на покушај такве манипулације, у шпанском језику се користи израз *a otro perro con ese hueso* (досл. другом псу с том коском), којом се суговорнику ставља до знања да је његова намера прочитана и да нисмо лаковерни, односно да нас не може злоупотребити (РМ).

Други семантички сегмент овог поља обухвата паремије. Израз *perro viejo no aprende trucos nuevos* (досл. стар пас не учи нове трикове) наглашава ригидност старијих људи који тешко мењају своје навике или уче нове ствари (РМ). Као парцијални еквивалент са потпуном значењском подударношћу у српском језику издваја се пословица *мајџор коњ се не учи јахајџи /*

*иїраиїи*⁸ (Стефановић Карацић 1849: 178). У оба језика јавља се зоонимска компонента, али је различита метафоричка слика (пас наспрам коња). На ову паремију се природно надовезује друга, која се такође служи мотивом искуства старог пса, али са позитивном конотацијом *el perro viejo, si ladra, da consejo* (досл. стар пас, ако лаје, даје савет): треба поштовати искуство старијих особа, јер не упозоравају без доброг разлога (РМ). Као српски парцијални еквивалент може послужити паремија *сїарца увек ваља слушати* (Ковачевић 1991: 428). Следећа је паремија *el perro ladra, pero la caravana pasa* (досл. пас лаје, али караван пролази), која носи идеју да треба наставити својим путем без обзира на злонамерне критике и оговарања (РМ). У српском језику постоји дословни фразеолошки еквивалент са идентичним значењем и поруком *їси лају, каравани їпролазе*⁹ (Ковачевић 1990: 380), с тим што постоји суптилна разлика у броју именице пас и у избору супротног везника. У шпанском су именице *їас* и *караван* у једнини и употребљен је везник *али*, док су у српском наведене именице у множини и нема употребе везника *али*.

Трећу подгрупу чине паремиолошки изрази који позивају на опрез у друштву и неумешаност у потенцијалне сукобе. Савет за избегавање беспотребних ризика и ситуација које нам могу донети проблеме (РМ) сликовито изражава паремија *al perro que duerme, no lo despiertes* (досл. пса који спава не буди). Као њен парцијални еквивалент у српском језику јавља се пословица са истим семантичким значењем, али са различитом зоонимском компонентом *не дирај лава док сїава* (Ковачевић 1990: 244). Истом домену припада и паремија *a perro que no conocas, nunca le espantes las moscas* (досл. псу ког не познајеш, никада не терај муве), која саветује опрез и неутралност у туђим сукобима (РМ), а која се у српском језику најчешће реализује кроз парцијални еквивалент *не їражи ђавола* (Ковачевић 1990: 259). Уколико се, пак, појединац не придржава опреза и уђе у лоше, компромитујуће друштво, шпански језик нуди јасно морално упозорење кроз пословицу *quien con perros se acuesta, se levanta con pulgas* (досл. ко са псима леже, устаје са бувама). Дата пословица упозорава на последице дружења са лошим, неспособним и нечасним људима (РМ). Као значењски пандан у српском језику издваја се делимични еквивалент *ко са їсима леже, їун буха усїане* (Стефановић Карацић 1849: 154). Надаље, шпански израз који упућује на то да нечију услугу треба тражити на фино и пристојно (Сбарби и Осуна 1922: 167) гласи *oración de perro, no va al cielo* (досл. пасја молитва не иде на небо) има у српском језику свој парцијални фразеолошки еквивалент у виду народне пословице *леїа реч и ївоздена вриїа оїївара* (Стефановић Карацић 1849: 171).

⁸ Ковачевић (1991: 429) такође бележи израз *сїаро се дрво не савија*.

⁹ Ковачевић (1990: 380) региструје и израз *їас лаје, веїар носи*.

Напоследку, издвајамо паремију *en cojera de perro y lágrimas de mujer, no hay que creer* (досл. храмању пса и женским сузама не треба веровати). Наведена пословица упозорава на превртљивост одређених појава које лако могу заварати посматрача (Хунседа 2006: 238). Другим речима, израз упозорава да не треба веровати свему што видимо и да често први утисак vara. Као парцијални еквивалент у српском језику постоји израз *жена се узда у њлач, а лудеж у лаж* (Стефановић Карацић (1849: 80). У оба примера, како у српском тако и у шпанском, појављује се слика жене која се представља као плачљива, а самим тим и превртљива.

4. ЗАКЉУЧНЕ НАПОМЕНЕ

Контрастивна анализа фразеолошких јединица са лексемом *perro/пас* у шпанском и српском језику, спроведена на основу прикупљене грађе из релевантних једнојезичних и вишејезичних речничких извора, показала је да, иако постоје разлике у самој форми, постоји висок степен семантичке или значењске подударности. У готово свим семантичким пољима шпански фразеологизми имају свој функционални пандан у српском језику. Резултати указују на то да фразеолошке јединице са компонентом *perro/пас* у оба језика претежно развијају значења са негативном конотацијом, а највећи број анализираних примера припада категорији парцијалне или делимичне еквиваленције.

Уочено је да лексема *perro/пас*, како у шпанском тако и у српском језику, претежно покрива семантичко поље неповољних животних услова, потешкоћа и ниског вредновања, као и непожељних људских особина, док су позитивно конотирани примери спорадични и махом се односе на особину оданости. Поистовећивање пса са тешким, мизерним начином живота мотивисало је рађање низа фразеолошких јединица које описују тешка егзистенцијална искуства човека. Тако су неки од негативно обојених примера *tratar a uno como a un perro* (*шпрећирајши неког као пас*), *morir uno como un perro* (*умрејши као пас*), *estar hecho un perro* (*бијши уморан као пас*), док се позитивно значење огледа у примеру *fiel como un perro* (*веран као пас*).

Када је у питању међујезичка еквиваленција, најучесталији вид еквиваленције на основу анализираних корпуса јесте парцијална или делимична еквиваленција (уочена у чак 29 примера) где постоји значењска, али не и формална подударност. С друге стране, примери за апсолутну или потпуну еквиваленцију, са потпуном значењском и формалном подударношћу, заступљени су у знатно мањој мери, тачније у 9 примера, док нулта еквиваленција није забележена ни у једном случају. То значи да српски и шпански изрази преносе исту или сличну поруку, али је уобличавају кроз различите метафоричке слике. Тамо где постоји разлика у структури фразеолошких јединица,

она се често огледа у употреби неког другог зоонима у српском језику (*коњ, лав, овца, врана*, итд.), што имплицира да се зооними и даље показују као веома продуктивни у настанку фразеолошких јединица.

Напослетку, општи закључак је да велика подударност у значењима лексеме *perrolīas* показује да су шпанске и српске фразеолошке јединице са овом компонентом обликоване кроз веома сличне погледе на свет. У даљим истраживањима било би корисно применити исту методологију на друге учестале зоониме у шпанском и српском језику. На тај начин могли бисмо утврдити да ли се овако висок степен значењске подударности јавља као општи модел или је пак реч о случајности.

ИЗВОРИ

Буйтраго, А. (2000). Buitrago, A., *Diccionario de dichos y frases hechas*. Madrid: Espasa Calpe.

Варела, Ф., Кубарт, Х. (1994). Varela, F., Kubart. H., *Diccionario fraseológico del español moderno*. Madrid: Gredos.

Гомес Ла Бланка, Ф. (2020). Gómez La Blanca, F., *Diccionario de refranes, proverbios, locuciones, frases en sentido figurado y familiar*. Soria: España.

Ковачевић, Ж. (1991). *Српско–енглески речник идиома, израза и изрека*. Београд: Филип Вишњић.

Лазевић Вуксановић, Г. (2010). *Јужнословенски афоризми*. Београд: Алма.

Оташевић, Ђ. (2007). *Мали српски фразеолошки речник*. Београд: Алма.

Оташевић, Ђ. (2012). *Фразеолошки речник српског језика*. Нови Сад: Прометеј.

Пенадес Мартинес, И., Урења Тормо, К. (2025). Penadés Martínez, I., Ureña Tormo, C. (col.), *Diccionario de locuciones idiomáticas del español actual (DiLEA)*. [En línea] www.diccionariodileas.es

Refranero multilingüe. <https://cvc.cervantes.es/lengua/refranero/Busqueda.aspx>

Речник српскохрватског језика (1990). Нови Сад: Матица српска.

Сбарби и Осуна, Х. М. (1922). Sbarbi y Osuna. J. M., *Diccionario de refranes, adagios, proverbios, modismos, locuciones y frases proverbiales*. Madrid: Librería de los sucesores de Herando.

Стефановић Карацић, В. (1849). *Српске народне њословице и групе различне као оне у обичај узете ријечи*. Беч: Штампарија Јерменског манастира.

Хунседа, Л. (2006). Junceda, L. *Diccionario de refranes*. Madrid: Espasa Calpe.

Шпанска краљевска академија: Real Academia Española, *Diccionario de la lengua española*. <https://dle.rae.es>

ЛИТЕРАТУРА

Андрић, Е., Звекић-Душановић, Д. (2024). Поредбени фразеологизми са глаголима кретања у мађарском и српском језику. У: С. Гудурић, М. Стефановић, Ј.

Дражић (ур.), *Језици и културе у времену и простору*, XI/2. Нови Сад: Филозофски факултет, 313–325.

Васунг, А. (2009). Vasung, A., Frazemi sa sastavnicama pas i mačka u hrvatskom i bugarskom jeziku (semantička analiza). *Philological studies*, 7 (2), 250–259.

Касумовић, И. (1911). Kasumović, I., Hrvatske i srpske narodne poslovice spram grčkih i rimskih poslovice i krilatica. *Ljetopis Jugoslovenske akademije znanosti i umjetnosti*, 68–264.

Кекић, К. (2008). Kekić, K., El lenguaje figurado con zoónimos en serbio. *Language Design: Journal of Theoretical and Experimental Linguistics*, 10, 107–131.

Ковачевић, Ж. (1991). *Српско-енглески речник изрека, израза и идиома*. Београд: Филип Вишњић.

Корпас Пастор, Г. (1996). Corpas Pastor, G., *Manual de fraseología española*. Madrid: Gredos.

Лепојевић, Ј., Николић, Е. (2026). Фразеолошке јединице са зоонимском и соматском компонентом : контрастивни приступ. У: А. Костић Тмушић (ур.), *Зборник радова Филозофског факултета у Приштини*, Косовска Митровица: Филозофски факултет Универзитета у Приштини, LVI (2), 47–64.

Моцкова, Н. (2019). Mocková, N., El perro en la fraseología española y eslovaca. *PHILOLOGIA*, XXIX (1–2), 121–135.

Мршевић-Радовић, Д. (1987). *Фразеолошке јединице са зоонимском и соматском компонентом у српскохрватском језику*. Београд: Филолошки факултет.

Рамирес Родригес, П. (2022). Ramírez Rodríguez, P., La fraseología pragmático-cultural: los zoomorfismos en español y ruso. *Revista de Humanidades*, 46, 57–80.

Новокмет, С. (2016). Метафоричка значења лексема из лексичко-семантичке групе назива за псе која се односе на људске особине. *Књижевност и језик*, LXIII/1–2, 49–66.

Пејовић, А. (2015). *Концептуална фразеологија шпанског и српског језика*. Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет.

Санс Мартин, Б. Е. (2012). Sanz Martín, B. E., Polisemia de los zoónimos perro y gato: valores antitéticos. *Onomázein* 25, 125–137.

Стала, Е. (2023). Stala, E., The cultural linguistic image of the dog in Spanish lexicography. *Studia Linguistica Universitatis Iagellonicae Cracoviensis*, 140 (4), 309–326.

Тривић, А. (2015). *Лексичко-семантичка анализа соматизма у фразеологији савременог шпанског и српског језика: концептуални приступ*. Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет.

Чаковец, З. (2014). Čakovec, Z., Hrvatski dijalektni frazemi s leksemom životinje kao sastavnicom. *KAJ*, XLVII(5–6), 67–82.

Sandra G. Miladinović

Universidad de Kragujevac

Facultad de Filología y Artes

Estudiante de doctorado

UNIDADES FRASEOLÓGICAS CON EL LEXEMA *PERRO/PAS* EN ESPAÑOL Y EN SERBIO: ANÁLISIS CONTRASTIVO

Resumen: El objeto de este trabajo es el análisis de las unidades fraseológicas con el componente *perro/pas* en español y en serbio. El objetivo principal de la investigación, basado en el método del análisis contrastivo, es determinar a qué campo semántico pertenece el material fraseológico recopilado, así como establecer los tipos de equivalencia interlingüística, es decir, de equivalencia traductológica. El corpus fue extraído de varios diccionarios fraseológicos monolingües, así como de diccionarios de uso general tanto en español como en serbio. Los resultados de la investigación realizada indican que las unidades fraseológicas con el componente *perro/pas* en ambos idiomas desarrollan predominantemente significados con connotación negativa, y que la mayor parte de los ejemplos analizados pertenece a la categoría de equivalencia parcial.

Palabras clave: unidad fraseológica, perro/pas, lengua española, lengua serbia, análisis contrastivo.